

УДК 316.621-057.875

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-3>

Оксана ДРАЧ,

orcid.org/0000-0001-7859-3385

*доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) o.drach@kubg.edu.ua*

Денис ВЕРХОВЕЦЬ,

orcid.org/0009-0004-7344-7927

*студент II курсу магістратури факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) diverkhovets.fshn22@kubg.edu.ua*

«ПОКОЛІННЯ 1960-Х»: «СТУДЕНТСЬКІ ПРОТЕСТНІ РУХИ У ВІЗІІ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті досліджено підходи зарубіжних науковців початку ХХІ ст. щодо вивчення студентських рухів 1960-х років. З'ясовано, що тематика молодіжних протестів має сталий інтерес. Особливістю розроблення студентських протестних рухів є міждисциплінарність дослідницьких підходів. Нині науковців уже не задовольняють тези про «розрив поколінь», «бунт маргінальності», «сектантство» і психопатологію окремих студентів, незадовільні матеріальні умови тощо. Вони констатують міжнародну «хвилю протесту» 1960-х років, каталізатором якої стало студентство. Зокрема, авторами охарактеризовано історіографію проблеми, висвітлено погляди сучасних дослідників на студентські протестні рухи 1960-х років у Західній Європі та США.

Новітні пошукові рефлексії вчених скеровані на з'ясування глибинних чинників появи студентських рухів, кореляції вікових параметрів учасників із загальною динамікою рухів, впливовості молодіжних протестів на міжнародну політичну ситуацію, узагальнення підсумків студентського активізму, виокремлення моделей соціальної пам'яті щодо «покоління 1960-х». Встановлено важливу роль університету як середовища активізації когнітивних процесів студентства щодо ідентичностей, ідеологій, приналежності до субкультурних груп, що в умовах накопичення соціально-політичних невдоволень сприяє мобілізації протестів. Ученими обґрунтовано, що студенти відчують «заспокійливий ефект» вищої освіти і беруть участь переважно в ненасильницьких демонстраціях. Виявлено, що студентські виступи 1967 року в Чехословаччині показали студентські молоді можливості до демократичних та ліберальних змін в суспільстві. Доведено, що студентський протест донині є важливою складовою ідентичності Університету Нантер у Парижі. Водночас контроверсійність історичної пам'яті («міф 68-го») щодо подій «червоного» травня 1968-го у французькому суспільстві доводить важливість його належної наукової історизації.

Ключові слова: студентські рухи, молодь, учасники протестів, покоління 1960-х, університет, зарубіжні дослідники, історична пам'ять.

Oksana DRACH,

orcid.org/0000-0001-7859-3385

*Doctor of Historical Sciences,
Professor at the Department of World History
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) o.drach@kubg.edu.ua*

Denys VERHOVETS,

orcid.org/0009-0004-7344-7927

*Student of the 2nd year of the Master's Degree at the Faculty
of Social Sciences and Humanities
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) diverkhovets.fshn22@kubg.edu.ua*

“GENERATION 1960S”: STUDENT PROTEST MOVEMENTS IN A VIEW OF FOREIGN SCIENTISTS AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

The article examines the approaches of foreign scholars of the early twenty-first century to the study of student movements of the 1960s. It is found that the topic of youth protests is of constant interest. A feature of the study of student protest movements is the interdisciplinary nature of research approaches. Today, scholars are no longer satisfied with theses about the “generation gap”, “marginalization revolt”, “sectarianism” and psychopathology of individual students, poor material conditions, etc. They state the international “wave of protest” of the 1960s, which was catalyzed by students. In particular, the authors describe the historiography of the problem, highlighting the views of contemporary researchers on student protest movements of the 1960s in Western Europe and the United States.

The latest research reflections of scholars are aimed at clarifying the underlying factors of the emergence of student movements, correlating the age parameters of participants with the overall dynamics of movements, the impact of youth protests on the international political situation, summarizing the results of student activism, and highlighting models of social memory regarding the “generation of the 1960s”. The important role of the university as an environment for activating students' cognitive processes regarding identities, ideologies, and membership in subcultural groups is established, which, in the context of the accumulation of socio-political discontent, contributes to the mobilization of protests. The scientists have proved that students feel the “calming effect” of higher education and participate mainly in non-violent demonstrations. It is found that the student protests of 1967 in Czechoslovakia showed students the possibilities for democratic and liberal changes in society. It is proved that student protest is still an important component of the identity of the University of Nanterre in Paris. At the same time, the contradictory historical memory (“myth of '68”) about the events of the “red” May 1968 in French society proves the importance of its proper scientific historicization.

Key words: student movements, youth, protesters, generation of the 1960s, university, foreign researchers, historical memory.

Постановка проблеми. Студентські рухи, потужно заявивши про себе в багатьох країнах світу в буремні 1960-ті роки, є продуктом довготривалих тенденцій розвитку масової освіти. Потреба в освіченій робочій силі, яка могла б заповнити ключові посади модерного суспільства, згодом привела до створення активної когорти населення, готової до демонстрацій і відстоювання зміцнення демократичних практик.

Яскравим свідченням того, що студенти – це авангард соціальних зрушень, є суспільно-політичні і соціокультурні перетворення в Україні, серед основних суб'єктів яких позначають саме студентство (Сокурянська, Шеховцова, 2015). Зауважимо, що «студентська революція на граніті» 1990 року була найуспішнішою акцією в боротьбі за незалежність України, що продемонструвала всьому світу потужність молодіжного протестного активізму (20-та річниця «революції на граніті»). «Помаранчева революція» (2004) в Україні була дієво підтримана студентами, яких вирізняв високий рівень солідарності. Під час «Революції гідності» (2013) студентство київських університетів були першими, хто з протестними гаслами вийшов на майдан Незалежності (Стельмах І., 2013).

Нині минуло понад півстоліття від тих подій, коли світова спільнота вперше почула про «студентський протест» і «студентський політичний активізм», змінився політичний контекст сучасного університету. В академічній сфері посилено ринкові цінності: конкурентоспроможність, індивідуалізм і приватизація вищої освіти. Водночас протягом цього часу виховано покоління молодих

людей, які виступають проти неоліберального капіталізму і вимагають створення університету, вільного від ринкових імперативів (Ridley, Stuppia, 2021).

Аналіз досліджень. Найважчий значний масив літератури про участь молоді в суспільно-політичних подіях і процесах. Першість у ньому належить зарубіжним науковцям, які вивчали роль молодих у соціальних рухах новітньої доби. Дослідницькі проекти щодо студентських рухів, зокрема студентського радикалізму і «розриву поколінь», активно розробляли в 1960-х і 1970-х роках. Уже в перших працях наголосили, що студенти часто швидко приєднуються до політичних протестів (Lipset, 1968). Результатом наукових пошуків і відповідей макrorівня на студентські протести визначали такі чинники, як соціальне відчуження (Flacks, 1971), протистояння бебі-бумерів традиційним університетським структурам (Lipset, Altbach, 1969), постматеріалізм (Inglehart, 1981) і не чутлива політична система, яка веде непопулярну війну у В'єтнамі. Виокремлювали психологічні та соціально-психологічні причини студентських хвилювань (Ryder, 1965; Gold, Christie, Friedman, 1976.). Констатували, що ідентичність і особистісна трансформація ставали все більш важливими темами формування молодіжного руху протягом 1960-х років (Turner, 1969). Водночас попередній образ узагальненої радикальної студентської активності в розвитку націй було змінено завдяки зростанню обґрунтованих тверджень, які вказували на моральну цінність неучасті студентів у політичному житті, а також на

альтернативні тенденції до консервативних політичних переконань серед значної частини студентів (Korlin, 1968). Прикметно, що серед науковців, які студіювали роль медіа в розвитку суспільних рухів, є і безпосередні учасники студентських протестів 1960-х, зокрема Тодд Гітлін (Todd Gitlin) (Gitlin, 1980; 1987)¹. Українські науковці вивчали окремі аспекти молодіжного руху на Заході другої половини 60-х років ХХ ст. (Мінаєв А., 2005).

Метою статті є вивчення напрацювань зарубіжних науковців початку ХХІ ст. щодо студентського протестного руху «покоління 1960-х». Принципи дослідження ґрунтовано на історичному дискурс-аналізі новітнього доробку вчених щодо обраної нами проблематики.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтовний аналіз феномену студентських рухів 1960-х років було реалізовано Коліном Баркером (Colin Barker), який дослідницькими завданнями визначив з'ясування причин їхньої появи; набутих ними форм; взаємозв'язків з іншими рухами тієї доби; встановлення меж їхнього розвитку, а також чинників, що зумовили їхнє згортання. Маючи намір представити виважений історичний аналіз на окреслені перед собою питання-проблеми, вчений відмовився від наявних у літературі трактувань щодо «студентського бунту» (Barker, 2008, s. 43). Пошукова стратегія К. Баркера, базована на відмові від пояснень попередників щодо психопатології окремих студентів чи певній миттєвій реакції на незадовільні матеріальні умови, включала серйозне ставлення до того, що робили і говорили студенти протягом 1960-х і на початку 1970-х років.

Приміром, з усіх громадських рухів 1960-х саме студентський рух найбільше намагався поширювати ідеї поза національними кордонами. Студенти були відносно мобільними географічно і швидко сприймали ідеї від протестувальників з інших університетів. Дійсно, молоді активісти зазвичай більш сприйнятливі до інноваційних можливостей у політиці і суспільстві, що було втілено в оновленому репертуарі тактик студентського протесту 1960-х років².

¹ Тодд Гітлін (1943–2022) – американський соціолог, політичний діяч, письменник, культуролог. Він був першим президентом організації «Студенти за демократичне суспільство» (SDS) і лідером загальнодержавної демонстрації проти війни у В'єтнамі.

² Див. детальніше про інноваційні тактики студентів японських університетів у роботах Патрисії Штейнхофф (Steinhoff, P. G. (1999). Student Protest in the 1960s. *Social Science Japan*. 15 (3). 3–7).

Harmsen, S. (2013). More Than Theoretical Activism: A Conversation With Dr. Todd Gitlin. *Journal of Communication Inquiry*, 37(3), 191–199. <https://doi.org/10.1177/0196859913494811>

Студентський рух супроводжувався тотальним запереченням тогочасного стилю життя і культурних уявлень, що зумовило шоковий стан консервативних сил суспільства як на «ліберальному» Заході, так і на «комуністичному» Сході. Джерелом ресурсів тогочасного молодіжного «культурного підпілля» (К. Баркер) стало зовнішнє середовище, зокрема повсякдення робітничого класу, життя гетто і контр-культура американських вояків останніх років війни у В'єтнамі.

Колективні дії і взаємодія товаришів по справі у 1960-х сприяли новим формам знань про те, як можна досягти того, що раніше було недосяжним (Barker, 2008, s. 85). По-суті, відбувалося «злиття знань із емоціями, поєднання, зумовлене життєвим досвідом» (Goodwin et al., 2001, 16). К. Баркер наголосив, що такі зміни серед студентів поставали швидше, ніж в інших групах, через їхнє соціальне становище. Університет – одне з небагатьох місць, де майже постійно гуртуються великі групи молодих людей. Матеріальна відповідальність студентів менша і вони мало регламентовані у формах діяльності. Вони мають переваги в колективних діях в аспекті швидкої організації, уяви та гнучкості. Водночас структурні недоліки студентських рухів учений обумовив як відсутністю в останніх традицій постійної організації, так і певною ізоляваністю їхньої боротьби від решти суспільства. Також їхня здатність завдати довготривалої шкоди капіталу і державі обмежена, оскільки їм бракує контролю над ресурсами, утримання яких може серйозно нашкодити сильним світу цього. К. Баркер прирівняв студентські протести до феєрверку, який на мить засліплював, але потім так само швидко зникав (Barker, 2008, s. 86).

Дійсно, останні дослідження в цьому напрямі поглиблюють розуміння специфічності студентства як соціальної групи і притаманних йому моделей протестної поведінки. Учені (Вадим Устюжанін (Vadim Ustyuzhanin), Патрік Соєр (Patrick Sawyer), Андрій Коротаєв (Andrey Korotayev) стверджують, що студенти є унікальною групою, яка не належить ні до освічених, ні до молодих людей, а також виявляють можливі механізми, які підштовхують студентів до ненасильницьких форм протесту. (Ustyuzhanin, Sawyer, Korotayev, 2023). Автори на підставі положень попередників про те, що молодь та освічені люди частіше беруть участь у політичних протестах, прагнуть вивірити, чи можна екстраполювати їх на країни з великою чисельністю студентів?

Науковці стверджують, що поєднання двох чинників (молодість і освіта) у студентському середовищі дійсно підштовхує їх до протестів

частіше, ніж не студентів. Разом із тим студенти відчувають «заспокійливий ефект» освіти і беруть участь переважно в ненасильницьких демонстраціях. Вони, просуваючи мирні цінності та соціально свідоме ставлення до політики, мають вищий рівень людського та соціального капіталу, що робить протести більш успішними; освіта, на думку дослідників, слугує посередницьким чинником, що вгамовує більш деструктивні тенденції в протестних рухах (Ustyuzhanin, Sawyer, Korotayev, 2023, s. 377).

Дослідники переконливо доводять концепцію, яка пояснює, чому студенти більш схильні до участі в ненасильницьких протестах, враховуючи комбінований ефект молодості й освіти, як впливові фактори виведення людей на вулиці. Освіта не тільки забезпечує підвищену когнітивну обізнаність про соціальні явища, а також є важливим індикатором структурної позиції індивіда в суспільстві. Як наслідок, освічене населення з вищим рівнем людського капіталу більш схильне до участі в політиці, а особливо в політичних протестах. Однак тільки студенти, які набувають переваги вищої освіти і мають достатньо часу й енергії для безпосередньої участі в протестах, можуть брати в них участь. Завдяки унікальним мобілізаційним майданчикам – університетам – вони мають можливість об'єднуватися для співпраці та дискусій (Ustyuzhanin, Sawyer, Korotayev, 2023, s. 399).

Автори обґрунтовують, що може існувати якісна різниця між формами, яких набуває протестна активність. Просуваючи мирні цінності та соціально свідоме ставлення до політики, вищий рівень людського та соціального капіталу, що робить протести більш успішними, а також соціальну мобільність, яка підвищує витрати на протидію участі у заворушеннях та насильницьких демонстраціях, освіта, як стверджують дослідники, слугує посередницьким чинником, що вгамовує більш деструктивні тенденції в протестних рухах. Водночас результати їхніх пошуків дають підстави констатувати, що студенти й освічені індивіди поведуться по-різному, і їх не можна ототожнювати, коли йдеться про антиурядові демонстрації і протести (Ustyuzhanin, Sawyer, Korotayev, 2023, s. 399).

Беззаперечною специфікою студентського руху 1960-х років була юність учасників. Молодість більшості протестувальників, за окресленням Хенка Джонстона (Hank Johnston), є «слоном у кімнаті», тобто незаперечним соціальним фактом для дослідників протестних рухів, про який водночас рідко пишуть (Johnston, 2019). Дослідний проєкт науковця включав розгляд молодіжних рухів і студентських протестів крізь призму

концепції поколінь зі з'ясуванням впливу вікової когорти на розвиток руху.

Теоретичні положення, на які спирається в аргументації Х. Джонстон, базуються на тому, що фізичні, психологічні і когнітивні особливості молодих поколінь можуть набувати суттєвої впливовості на траєкторії соціальних рухів залежно від згуртованості мережі стосунків між учасниками руху. Молоді спільники своєю енергією, цілеспрямованістю, креативністю й ідеалізмом або допомагають зусиллям щодо мобілізації, або негативно впливають на них через неправильний стратегічний вибір, внутрішні розбіжності чи «фетишизму процесу».

Х. Джонстон констатував, що саме віковий когнітивний механізм «допомагає молодим активістам чіткіше бачити несправедливість, бути відкритими до нових хвиль соціальної критики та нових ідеологій і встановлювати зв'язки між ними та світом» (Johnston, 2019, s. 10). Когнітивні патерни, характерні для молодої людини у віці 18–25 років, збільшують здатність особи встановлювати нові зв'язки та робити нові висновки з власних контактів із суспільством, історією та ідеями. Ця вікова когорта бачить нові можливості для майбутнього, вони готові ризикувати, вони запальні, їхня активність живить їх квест ідентичності. Згуртовані інтенсивною взаємодією студентські групи й організації створюють соціальний ефект, невлесний для дослідників (Johnston, 2019, s. 11).

Напрацювання зарубіжних дослідників переконують, що студенти є авангардними акторами соціальних змін. Зауважимо, що нині науковці виокремлюють покоління 1960-х як провісників історичних змін як на Заході, так і на Сході. Промовистий слоган «Революції відбуваються завдяки молоді!» у заголовку дослідження Тесс Банді (Tess Bundy), яка заповнила лакуну зі студіювання участі студентів-афроамериканців у протестних рухах 1960-х років у США, підкреслює значущість і пріоритетність молодих у започаткуванні руху за справедливість у галузі освіти темношкірих містян (Bundy, 2017, s. 274). Політичний і педагогічний ефект руху темношкірих студентів убачають у змінах внутрішньої динаміки руху за громадянські права в США. Саме вони, вимагаючи якісної освіти і ширших повноважень щодо прийняття освітніх рішень, у такий спосіб своїми діями ламали стереотипи про афро-американську молодь як політично апатичних і неповнолітніх злочинців (Bundy, 2017, s. 289).

Складова заголовку «Ми хочемо світла!» ґрунтовного дослідження празьких студентів в умовах науково-технічної революції пост-сталінської

доби втілює як безпосередній аналіз подій, коли відключення електроенергії в гуртожитку студентів зумовило їхню демонстрацію 1967 року, так і глибинну метафору подальшого розвитку ситуації в Чехословаччині (Polák, 2022, s. 131). Саме студенти соціалістичної Чехословаччини стали першими, хто атакував чинні принципи управління в державі. На переконання Міхаеля Полака (Michael Polák), студентські протести представляли дійсні паростки Празької весни, оскільки відмова від демократичного централізму і пошуки нових форм демократичного соціалізму стали однією з головних тем.

Важливим і донині дискусійним у науковій літературі лишається аспект результативних підсумків студентських рухів 1960-х років. Науковці визначають, що безпосередніми здобутками студентських виступів стали деякі невеликі поступки за допомогою «представництва» меншості в керівних органах університетів. Водночас опозиціонерів від студентства постійно не допускали до важливих підкомітетів, зокрема з питань фінансів і кадрового забезпечення. Головне, за К. Баркером, що учасникам студентських протестів 1960-х років таки дійсно вдалося зруйнувати попередні уявлення про університетський контроль – «in loco parentis» – над такими аспектами їхнього повсякдення, як спосіб життя та сексуальна активність (Barker, 2008, s. 87).

Оцінюючи підсумки студентських рухів, науковці визначили важливий набутий досвід громадської діяльності їхніх учасників. Значущим аспектом досліджуваного молодіжного активізму визначили формування з-поміж його товариства лідерського ядра, багато з яких стануть потенційними членами й очільниками інших громадських рухів того періоду. Приміром, SNCC³ дав новий імпульс до руху за громадянські права в США.

У соціалістичній Чехословаччині завдяки досвіду демонстрації, яка принесла вирішення довгострокової проблеми з нестачею електроенергії, а також активної участі в розслідуванні, студенти переконалися, що структурних політичних змін не уникнути. Їхні інтереси найкраще відстоювала автономна структура, організована знизу без будь-яких посередників згори (Polák, 2022, s. 140).

Не менш вагомими стали і довготривалі наслідки студентських протестних рухів. Оцінюючи ретроспективи молодіжного руху в фокусі зазначених

аспектів, К. Баркер констатував, що саме студентські рухи 1960-х років, спровокувавши соціальні протести в університетських містечках по всьому світу, більше, ніж будь-яка інша суспільна група, сприяли зміні соціального клімату. Саме вони змінили баланс ідей і цінностей у розвиненому капіталістичному суспільстві (Barker, 2008, s. 83).

Дослідник використав застереження Боба Ділана старшим поколінням: «Ваші сини та ваші доньки поза вашою владою, старий порядок швидко змінюється...», – щоб підкреслити нову атмосферу, поширену по всьому світу студентськими рухами 1960-х. Саме молодіжне «культурне підпілля» змінило ставлення до сексуальності, не в останню чергу серед жінок (Barker, 2008, s. 84).

Значущою для розуміння творення образу покоління 1960-х є праця Крістін Росс (Kristin Ross), що виявляє, як нинішня офіційна пам'ять про «червоний» травень 1968 року у Франції стала інструментом у політичній програмі, по-суті протилежній прагненням страйкового руху (Ross, 2002). Уже за тридцять років основним уявленням про травень 1968 року у Франції став образ спокійного молодіжного бунту, культурної трансформації, позбавленої насильства і глибоких соціально-політичних наслідків. Дослідниця доводить, як студентський протест, підтриманий широким громадським рухом з пріоритетним питанням рівності, отримав нову і подроблену історію. К. Росс досліджує роль науковців, безпосередніх учасників подій, зокрема колишніх студентських лідерів, які відмежувалися від попередніх вчинків і розкаялися, мейнстрімних ЗМІ в наданні політичним подіям 1968 року переважно культурного й етичного значення.

Висновки. Перші спроби осмислити масові студентські рухи, що охопили університети провідних країн світу в 1960-х роках, здійснено вченими вже в контексті їхнього розгортання. Прикметною особливістю розроблення теми молодіжних протестів 1960-х років є міждисциплінарність застосовуваних ученими підходів, де історичний аналіз подій доповнюється компаративно-соціологічними методами й новітніми підходами соціальної психології. Дослідники констатують міжнародну «хвилю протесту» 1960-х, каталізатором якої стало студентство університетів. Накопичення соціально-політичних невдоволень у молодіжному середовищі визначають як чинник активізації когнітивних процесів щодо ідентичностей, ідеологій, приналежності до субкультурних груп, що забезпечило мобілізацію студентських протестів.

³ Студентський координаційний комітет ненасильницьких дій (Student Non-Violent Coordinating Committee), створений у квітні 1960 році під час конференції студентів в університеті Шоу (США).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мінаєв А. В. Молодіжний рух другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Чернівці, 2005. 204 с.
2. Сокур'янська Л. Г., Шеховцова Д. В. Протестна активність студентської молоді: динаміка та чинники прояву (на прикладі студентів каразинського університету). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2015. Т. 3. № 35. С. 84–91.
3. Стельмах І. Студенти страйкують: «Молодь нації за євроінтеграцію». *Радіо Свобода*. URL: <http://www.radiosvoboda.mobi/a/25181270.html> (дата звернення: 13.10.2023).
4. 20-та річниця «революції на граніті»: спогади – BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/10/101002_donyi_student_anniv_ie_is.shtml (дата звернення: 13.10.2023).
5. Gitlin T. *The sixties: years of hope, days of rage*. Bantam, 1987. 513 p.
6. Gitlin T. *The whole world is watching: Mass media in the making & unmaking of the New Left*. Berkeley : University of California Press, 1980. 327 p.
7. Gold A.R., Christie, R., Friedman L. *Fists and Flowers: A Social Psychological Interpretation of Student Dissent*. Academic Press: New York, NY, USA, 1976. 204 p.
8. Inglehart R. Post-Materialism in an environment of insecurity. *American political science review*. 1981. Vol. 75. № 4. P. 880–900. URL: <https://doi.org/10.2307/1962290> (date of access: 14.10.2023).
9. Johnston H. The elephant in the room: youth, cognition, and student groups in mass social movements. *Societies*. 2019. Vol. 9. № 3. P. 55. URL: <https://doi.org/10.3390/soc9030055> (date of access: 13.10.2023).
10. Koplín R. E. A model of student politicization in the developing nations. *Comparative political studies*. 1968. Vol. 1. № 3. P. 373–390. URL: <https://doi.org/10.1177/001041406800100303> (date of access: 13.10.2023).
11. Lipset S.M., Altbach P.G. *Students in Revolt*. Houghton Mifflin: Boston, MA, USA, 1969. 561 p.
12. Polák M. «We want light!» Prague students and the failing scientific-technological revolution in the post-stalinist era (1956–1968). *Journal of modern European history*. 2022. Vol. 20. № 1. P. 127–145. URL: <https://doi.org/10.1177/16118944211072648> (date of access: 13.10.2023).
13. Ross K. *May '68 and its afterlives*. University of Chicago Press, 2002. 247 p.
14. Rule J. B. Rationality and non-rationality in militant collective action. *Sociological theory*. 1989. Vol. 7. № 2. P. 145–160. URL: <https://doi.org/10.2307/201892> (date of access: 13.10.2023).
15. Turner R. H. The theme of contemporary social movements. *The British Journal of Sociology*. 1969. Vol. 20. № 4. P. 390–405. URL: <https://doi.org/10.2307/588924> (date of access: 14.10.2023).
16. Ustyuzhanin V. V., Sawyer P. S., Korotayev A. V. Students and protests: a quantitative cross-national analysis. *International journal of comparative sociology*. 2022. Vol. 64. № 4. P. 375–401. URL: <https://doi.org/10.1177/00207152221136042> (date of access: 13.10.2023).

REFERENCES

1. Minaiev, A. V. (2005). *Molodizhnyi rukh druhoi polovyny 60-kh rr. KhKh st. v krainakh zakhidnoi yevropy ta SShA [The labor movement of the second half of the 1960s in Western Europe and the United States]*. [PhD dissertation, Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha]. [in Ukrainian].
2. Sokurianska, L. H., & Shekhovtsova, D. V. (2015). Protestna aktyvnist studentskoi molodi: Dynamika ta chynnyky proiavu (na prykladi studentiv karazinskoho universytetu) [Shekhovtsova D. V. Protest activity of student youth: dynamics and factors of manifestation (on the example of students of Karazin University)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*, 3(35), 84–91. [in Ukrainian].
3. Stelmakh, I. (2013, 26 lystopada). *Studenty straiuiu: «Molod natsii za yevrointehratsiiu»*. [Students are on strike: "The youth of the nation for European integration"] Radio Svoboda. <http://www.radiosvoboda.mobi/a/25181270.html> [in Ukrainian].
4. *20-ta richnytsia «revoliutsii na hraniti»: Spohady – BBC News Ukraina [20th anniversary of the 'Revolution on Granite': memories – BBC News Ukraine]*. (b. d.). BBC News Ukraine. http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/10/101002_donyi_student_anniv_ie_is.shtml [in Ukrainian].
5. Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching: Mass media in the making & unmaking of the New Left*. University of California Press. [in English].
6. Gitlin, T. (1987). *The sixties: Years of hope, days of rage*. Bantam.
7. Gold, A.R., Christie, R., Friedman, L. (1976). *Fists and flowers: A social psychological interpretation of student dissent*. Academic Press.
8. Inglehart, R. (1981). Post-Materialism in an environment of insecurity. *American Political Science Review*, 75(4), 880–900. <https://doi.org/10.2307/1962290>
9. Johnston, H. (2019). The elephant in the room: Youth, cognition, and student groups in mass social movements. *Societies*, 9(3), 55. <https://doi.org/10.3390/soc9030055>
10. Koplín, R. E. (1968). A model of student politicization in the developing nations. *Comparative Political Studies*, 1(3), 373–390. <https://doi.org/10.1177/001041406800100303>
11. Lipset, S.M., Altbach, P.G. (1969). *Students in Revolt*. Houghton Mifflin: Boston, MA, USA.
12. Polák, M. (2022). «We want light!» Prague students and the failing scientific-technological revolution in the post-stalinist era (1956–1968). *Journal of Modern European History*, 20(1), 127–145. <https://doi.org/10.1177/16118944211072648>
13. Ross, K. (2008). *May '68 and its afterlives*. University of Chicago Press.
14. Rule, J. B. (1989). Rationality and non-rationality in militant collective action. *Sociological Theory*, 7(2), 145. <https://doi.org/10.2307/201892>
15. Turner, R. H. (1969). The theme of contemporary social movements. *The British Journal of Sociology*, 20(4), 390. <https://doi.org/10.2307/588924>
16. Ustyuzhanin, V. V., Sawyer, P. S., & Korotayev, A. V. (2022). Students and protests: A quantitative cross-national analysis. *International Journal of Comparative Sociology*. <https://doi.org/10.1177/00207152221136042>